

Zuzanna Łopacińska-Piędel
Uniwersytet Warszawski
zlopacinska@o2.pl

Jak nas widzą...

Profesja tłumacza ustnego oczami mediów, praktykujących tłumaczy oraz adeptów zawodu

1. Wstęp

Zawód tłumacza ustnego jest powszechnie znany, mimo że nie należy do zawodów szeroko rozpowszechnionych. Istnieje jednak pewien korpus materiałów opublikowanych w środkach masowego przekazu, które go opisują. Część owych materiałów została stworzona przez samych tłumaczy, mają one zatem naturę auto-deskryptywną. Można także założyć, że osoby decydujące się na studia przygotowujące do tego zawodu w pewnym stopniu posiadają już jakieś wyobrażenie o przyszłej pracy, wynikające z różnych doświadczeń i pochodzące z różnych źródeł. W niniejszym artykule zostanie opisana percepcja zawodu tłumacza ustnego ukazana z trzech perspektyw: mediów, praktykujących tłumaczy ustnych oraz adeptów tego zawodu.

Na wstępie warto przytoczyć wnioski z badań Ebru Diriker [2009: 87], które wskazują, że istnieje znacząca rozbieżność pomiędzy obrazem zawodu prezentowanym przez samych tłumaczy a tym, który przedstawiają osoby spoza tej profesji [zob. Russo, 2004]. Często także tłumacze opisujący swoją pracę wskazują na sprzeczności, które rodzą się w wyniku zderzenia niektórych teoretycznych elementów kształcenia z realiami pracy zawodowej. Taką sprzecznością jest np. aspekt „przeźroczystości” pracy tłumacza [cf. Wadensjö, 2008; Le, Ménard, Van Nhan, 2009]. Badania

wśród tłumaczy także uwidaczniają niejasność statusu tłumacza, o którym pisze Cecilia Wadensjö [2011: 141], zarówno w ujęciu grupy społecznej, grupy zawodowej, jak też udziału tłumacza w interakcji społecznej [zob. Sela-Sheffy, Shlesinger, 2011: 1].

Co ciekawe, stres związany z pracą tłumacza ustnego – które to zjawisko dogłębnie zbadała Tatiana Klonowicz [1992: 127-128] – jest elementem, na który uwagę zwracano zarówno w mediach opisujących pracę tłumacza ustnego, jak i w wypowiedziach praktyków tego zawodu oraz jego adeptów, przy czym najbardziej uwypuklony został on przez tych ostatnich.

Zgłębienie różnic w percepcji zawodu tłumacza ustnego, wspomniana powyżej rozbieżność w postrzeganiu wizerunku tłumacza ustnego przez adeptów zawodu, praktykujących tłumaczy oraz osoby spoza tej profesji, jak również różnorodność opinii samych tłumaczy na temat wykonywanego przez nich zawodu stanowią interesujące tematy badań. Ich wyniki mogą przynieść korzyści dydaktyczne dla przyszłych adeptów tego zawodu.

2. Cel i metoda badania

Celem opisywanego w niniejszym artykule badania było ustalenie, jak postrzegają zawód tłumacza ustnego studenci kierunków tłumaczeniowych szykujący się do wykonywania tego zawodu, porównanie tej wizji z wizją prezentowaną w powszechnie dostępnych mediach, jak również zestawienie dwóch powyższych elementów z opiniami praktykujących tłumaczy.

W ramach badania dokonano analizy dostępnych źródeł prasowych, internetowych oraz radiowych prezentujących zawód i pracę tłumacza ustnego. W sumie przeanalizowanych zostało 17 artykułów prasowych¹, które ukazały się w latach 2005-2012. Drugim komponentem

---

¹ Korpus artykułów do badania obejmował 17 artykułów z niebranżowych i niespecjalistycznych dzienników i czasopism. Wyłączenie prasy specjalistycznej i branżowej miało na celu zapewnienie, że zawód tłumacza ustnego będzie przedstawiony z perspektywy laika. W badaniu uwzględniono następujące tytuły dzienników: *Gazeta Wyborcza*, *Dziennik* (późniejszy *Dziennik Gazeta Prawna*), *Dziennik Polski*, *Rzeczpospolita*, *Polska* (późniejszy *Polska The Times*), *Puls Biznesu* oraz tygodników: *Wprost* i *OZON*. Wybrane zostały artykuły poświęcone w całości lub

badania była analiza nagrań czterech audycji radiowych zatytułowanych „Tłumacz-ka”, nadawanych w radio TOK FM w okresie od

w znaczącej części zawodowi i pracy tłumacza ustnego. Nie został uwzględniony (jeden) artykuł opisujący pracę tłumacza przysięgłego, w którym znalazła się krótka wzmianka na temat tłumaczeń ustnych przysięgłych. Lista artykułów analizowanych w badaniu:

- 1) „Tłumacz symultaniczny”, *Gazeta Wyborcza*, 7 VI 2005, [on line] http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,4388274,20050607RP-DGW_D,Tlumacz_symultaniczny.html – 30.03.2014;
- 2) Kaźmierczak, P., „Tłumacz prezydentów”, *OZON*, 1 VII 2006, [on line] http://www.textum.pl/tlumaczenia/portal_tlumaczy/informacje/ogolne/artykuly/tlumacz_prezydentow.html – 30.03.2014;
- 3) Domagała, J., „Kokosy w kabinie”, *Rzeczpospolita*, 21 VII 2006, [on line] <http://archiwum.rp.pl/artukul/628307-Kokosy-w-kabinie.html> – 30.03.2014;
- 4) Żelazek, K., „Oferty dla wymagającego klienta”, *Rzeczpospolita*, 28 VII 2006, [on line] <http://archiwum.rp.pl/artukul/629615-Oferty-dla-wymagajacego-klienta.html> – 30.03.2014;
- 5) Dermont, A., „Mówią po twojemu”, *Puls Biznesu*, 21 IX 2006, [on line] <http://pulsbiznesu.pb.pl/1167345,85622,mowia-po-twojemu> – 30.03.2014;
- 6) „Przezroczyście jak tłumacz”, *Rzeczpospolita*, 26 I 2007, [on line] <http://archiwum.rp.pl/artukul/661785-Przezroczyście-jak-tlumacz.html> – 30.03.2014;
- 7) Jakimczyk, J., „Rozmowy prezydenta na szczycie UE tłumaczyła przyjaciółka byłego szefa WSI”, *Wprost*, 23 VI 2007, [on line] <http://www.wprost.pl/ar/?O=108915> – 30.03.2014;
- 8) „Politycy o związku tłumaczki prezydenta”, *Wprost*, 24 VI 2007, [on line] <http://www.wprost.pl/ar/108961> – 30.03.2014;
- 9) „Szczygło o tłumacze prezydenta: Nie zaglądamy nikomu do sypialni”, *Gazeta Wyborcza*, 25 VI 2007, [on line] <http://wiadomosci.gazeta.pl/kraj/0,0.html#error=4,badlink=http%3A%2F%2Fwiadomosci.gazeta.pl%2Fkraj%2F0%2C0.html> – 30.03.2014;
- 10) Jaworska, E., „Tłumacz konferencyjny może liczyć tylko na własną pamięć”, *Rzeczpospolita* 31.08.2007, [on line] <http://archiwum.rp.pl/artukul/721832-Tlumacz-konferencyjny-moze-liczyc-tylko-na-wlasna-pamiec.html> – 30.03.2014;
- 11) Miroszewska, M., „Wielkie zamieszanie wokół prezydenckiej tłumaczki”, *Dziennik*, 13 X 2007, [on line] <http://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/215239,wielkie-zamieszanie-wokol-prezydenckiej-tlumaczki.html> – 30.03.2014;
- 12) Kowalska, D., Lachowicz, J., „Tłumacze nie płaczą”, *Polska*, 23 XI 2007, [on line] http://www.textum.pl/tlumaczenia/portal_tlumaczy/informacje/zawod_tlumacza/artykuly/tlumacze_nie_placza.html – 30.03.2014;
- 13) Nowak, J., „Język doskonały”, *Gazeta Wyborcza*, 28 I 2008, [on line] http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,5021315,20080128RP-TPR,Jezyk_doskonaly.html – 30.03.2014;

stycznia do września 2012 r., o łącznej długości 150 minut. Audycje stanowiły wywiady z praktykującymi tłumaczami ustnymi. Kolejną część badania stanowiła ankieta dotycząca percepcji zawodu tłumacza przeprowadzona wśród studentów kierunków przygotowujących do pracy w zawodzie tłumacza ustnego. W pierwszej części ankiety studenci zostali poproszeni o niesterowane odpowiedzi na pytania związane z charakterystyką pracy tłumacza ustnego oraz przesłanki, które doprowadziły do wybrania przez nich kierunku studiów i specjalizacji, przygotowujących do tego zawodu. W drugiej części ankiety studenci dokonywali wielokrotnego wyboru spośród zamkniętej liczby określeń charakteryzujących pracę tłumacza ustnego, wybranych na podstawie analizy źródeł prasowych i radiowych, poświęconych wizerunkowi tłumacza ustnego.

W sumie w ankiecie wzięło udział 61 studentów specjalizacji ustnej studiów II stopnia Instytutu Lingwistyki Stosowanej UW oraz 18 studentów studiów podyplomowych dla tłumaczy konferencyjnych European Masters in Conference Interpreting.

Badanie przeprowadzono w październiku 2012 r.

3. Obraz zawodu tłumacza ustnego

W niniejszym artykule zostaną zaprezentowane trzy obrazy zawodu tłumacza ustnego: wizerunek tej profesji prezentowany przez media, obraz nakreślany przez samych tłumaczy ustnych w wypowiedziach podczas rozmowy radiowej z osobą spoza tej branży oraz wyobrażenie pracy tłumacza ustnego wśród osób, które zdecydowały się na studia na kierunku przygotowującym do wykonywania tego właśnie zawodu.

- 14) Rubaj, M., „Partnerka Dukaczewskiego tłumaczką Tuska”, *Dziennik Gazeta Prawna*, 21 III 2008, [on line] <http://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/72886,partnerka-dukaczewskiego-tlumaczka-tuska.html> – 30.03.2014;
- 15) „Nie wystarczy znajomość języka obcego”, *Rzeczpospolita*, 26 VIII 2009, [on line] <http://www.rp.pl/artykul/354384.html> – 30.03.2014;
- 16) „Zapomnijmy o tłumaczu”, *Gazeta Wyborcza*, 2 IX 2010, [on line] http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,7275104,20100902KA-DLO,ZAPOMNIJMY_O_TLUMACZU,zwykly.html – 30.03.2014;
- 17) Rosmanowska, M., „Filologia w praktyce”, *Gazeta Wyborcza*, 29 VI 2012, [on line] http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,7615465,20120629WA-OTV,Filologia_w_praktyce,zwykly.html – 30.03.2014.

3.1. Tłumacz ustny oczami mediów

W celu nakreślenia wizerunku tłumaczy ustnych prezentowanego w powszechnych mediach została podjęta analiza źródeł prasowych, obejmujących ogólnopolskie dzienniki i czasopisma niebranżowe w wersjach drukowanych i internetowych wydane w latach 2005-2012.

Już na wstępie warto przypomnieć, że w czerwcu 2007 r. wiele miejsca w prasie poświęcono osobie tłumaczki ówczesnego prezydenta RP, pracującej także dla polskiego rządu. Z medialnego szumu i pogoni za sensacją można wyłowić bardzo ważny aspekt pracy tłumacza ustnego: dyskrecję i poufność. Tłumacz ustny prezentowany w mediach to profesjonalista pracujący z osobami u szczytu władzy i mający dzięki temu dostęp do informacji o ogromnej wadze i nierzadko tajnym charakterze, jak np. „najbardziej poufne rozmowy prezydenta”⁽⁴⁾. Dlatego też tłumacz ustny jest zobowiązany do zachowania tłumaczonych treści tylko dla siebie. Niedopuszczalne jest, aby działał on jako agent wywiadu i dzielił się pozyskanymi informacjami z innymi. Ponadto tłumacz to także osoba, której przeszłość, poglądy polityczne oraz sympatie nie mogą mieć wpływu na pracę. W życiu zawodowym tłumacz musi pozostać przede wszystkim obiektywny, nie modyfikować tłumaczonych treści poprzez pryzmat własnych poglądów i zachowywać poufność informacji, do których ma dostęp. W jednym z artykułów autor podsumowuje swój wywód słowami: „sama tłumaczka zapewniła nas, że zasada jej pracy polega przede wszystkim na dyskrecji”⁽⁶⁾.

Materiały prasowe podsuwają nam także wiedzę o innych aspektach pracy tłumacza ustnego. Obraz tego zawodu to przede wszystkim obraz zawodu bardzo stresującego. Niektóre artykuły wspominają badania przeprowadzone na Uniwersytecie Wiedeńskim, według których jest „to najbardziej stresujący zawód świata – zaraz po kontrolerach lotów”⁽⁶⁾. Wykonywaniu tłumaczeń ustnych towarzyszą adrenalina i stres. Dla niektórych ich poziom jest zbyt wysoki, co może być czynnikiem dyskwalifikującym do wykonywania tego zawodu. Co więcej, profesja ta „wymaga niesamowitej koncentracji, ciągłego przyjmowania nowych informacji, umiejętności pracy pod presją czasu”⁽⁶⁾. Podkreśla to elitarność zawodu, skomplikowanie, złożoność i trudność zadań, z wykonywaniem których wiąże się praca tłumacza, a także jego wyjątkowość. W jednym z artykułów możemy nawet przeczytać, że tłumacz „to robota dla twardzieli o nerwach ze stali”⁽⁶⁾.

Zawód tłumacza ustnego to także zawód, w którym elitarność łączy się z prestiżem. Tłumacze pracują bowiem dla wybitnych osobistości, polityków, gwiazd. Cytowana w jednym z artykułów tłumaczka prezentuje siebie słowami: „Miałam okazję towarzyszyć prezydentom, premierom, ministrom, biznesmenom w ich spotkaniach na najwyższych szczeblach”⁽³⁾; o innej tłumaczce w innym artykule czytamy, że wielokrotnie towarzyszyła prezydentom, a obecnie pracuje „u boku nowego szefa rządu”⁽²⁾.

Z owym prestiżem łączy się kolejna cecha zawodu: nieustanne podróżowanie. Codziennosc tłumacza można podsumować słowami: „wczoraj [...] z Nowego Jorku, dzisiaj wieczorem [...] do Brukseli”⁽³⁾. Tłumacze bowiem są wszędzie tam, gdzie odbywają się międzynarodowe konferencje, szczyty, gdzie są politycy i ważne osobistości. Można dodać, że wspomniany cytat pochodzi z artykułu prasowego z 2007 r. Znaczący rozwój tłumaczenia na odległość (ang. *remote interpreting*), który umożliwiają nowoczesne technologie, może w przyszłości zmienić ten aspekt pracy tłumacza ustnego – szczególnie jeśli chodzi o tłumaczenia symultaniczne.

Praca tłumacza ustnego to także odpowiedzialność. W jednym z artykułów zawód ten opisany jest słowami: „to na nich w dużej mierze będzie spoczywać powodzenie dyplomatycznych misji. Bo wystarczy chwila nieuwagi, w złym kontekście przetłumaczone zdanie”⁽⁶⁾. W artykułach opisane są negocjacje warte ogromnych sum; wielokrotnie podkreśla się rolę tłumaczy w tychże negocjacjach – przecież od tego, jak przetłumaczone zostanie dane słowo, zależy przyszłość stosunków politycznych, ważne decyzje itd.

Co ciekawe, zdecydowana większość artykułów poświęconych charakterystyce pracy tłumacza ustnego podkreśla, że jest to zawód znakomicie płatny. Znajduje to swoje odzwierciedlenie nawet w samym tytule jednego z artykułów: „Kokosy w kabinie”⁽¹⁾. Ogromny stres, adrenalina i odpowiedzialność kompensuje niejako wysokość honorarium. Tłumaczenie ustne to bowiem zajęcie z bardzo dobrym wynagrodzeniem. W artykule z 2007 r. wymienione są nawet sumy, jakie tłumacz ustny może zarobić (ciekawostką jest, że według danych za ten rok dzienna stawka tłumacza ustnego sięgnęła połowy przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w Polsce według danych GUS).

Ponadto zawód tłumacza cechuje się nieprzewidywalnością i częstą koniecznością pracy w sytuacjach nietypowych czy nawet „ekstremal-

nych”. Niemal do legendy w świecie tłumaczy urosła historia przytoczona w jednym z artykułów (zachowano oryginalną pisownię i treść):

Było to zaraz po zamachach bombowych w Londynie, [...] siedziała w telewizji i tłumaczyła na żywo relacje zachodnich stacji. Wiadomo było, że prezydent Tony Blair opuścił szczyt G8, który odbywał się w Wielkiej Brytanii i lada moment zwoła konferencje prasową. Tylko kiedy – za kwadrans, a może za chwilę? Czekala cała w napięciu, czując też coraz większe parcie w pęcherzu. Musiała, po prostu musiała biec do ubikacji, ale przybytek był daleko, na drugim końcu korytarza. Niewiele myśląc, wzięła kubek po kawie i...⁽⁶⁾

Co więcej, praca tłumacza ustnego jest nieprzewidywalna i tak naprawdę oprócz tłumaczenia obejmuje jeszcze znajomość zasad protokołu dyplomatycznego, *savoir-vivre*'u, jak również ogólną umiejętność „radzenia sobie” (np. podczas oficjalnej kolacji: „wiele niebezpieczeństw czyha też na tłumacza na imprezach – bankiety, rauty, przyjęcia dyplomatyczne”⁽⁶⁾).

Zawód tłumacza ustnego wymaga także ciągłego uczenia się, ponieważ tłumaczy się bardzo różne zagadnienia. Konieczne jest nie tylko poznanie słownictwa, ale także pewna wiedza i znajomość omawianego tematu. Dla dobrych tłumaczy ustnych jest to jednak „kwestia kilku, kilkunastu dni przygotowań, tłumacze mają wyćwiczone mózgi i uczą się dwa razy szybciej od zwyczajnych ludzi”⁽⁶⁾. Cytat ten podkreśla także wyjątkowość zawodu oraz to, że wykonywać go mogą tylko nieliczni wybrańcy.

Media nie przedstawiają jednak zawodu tłumacza ustnego w samych superlatywach. Równie dużo miejsca poświęcone jest radzeniu sobie ze stresem poprzez uzależnienia. Zdaniem jednego z autorów: „Tłumacze piją. W każdym razie wielu”⁽⁶⁾. Media rysują obraz zawodu tak stresującego i obciążającego, że konieczne jest posiadanie jakiejś przeciwwagi w postaci niezwykle interesującego hobby, intensywnego uprawiania sportu lub używek.

Podsumowując, można zauważyć, że wizerunek tłumacza ustnego, który wyłania się z materiałów prasowych to wizerunek profesjonalisty, wykonującego zawód niezwykle wymagający, stresujący, łączący się z ogromną odpowiedzialnością. W pracy tłumacz ustny spotyka wybitnych ludzi ze świata polityki, biznesu, tłumaczy dla osobistości

z pierwszych stron gazet. Oprócz otwartości umysłu i zdolności szybkiego przyswajania nowej wiedzy tłumacz musi także zachowywać całkowitą dyskrecję. Praca ta jest nieprzewidywalna, często wręcz ekstremalna. Ponadto, dla wielu stres i napięcia z nią związane są okupione popadnięciem w uzależnienie. Przede wszystkim jednak jest to profesja niezwykle elitarna.

3.2. Tłumacz ustny oczami tłumaczy ustnych

Kolejnym źródłem informacji na temat wizerunku tłumacza ustnego były nagrania czterech programów „Tłumacz-ka” nadawanych przez radio TOK FM. Wszystkie cztery programy były wywiadami z praktykującymi tłumaczami ustnymi: Aleksandrą Niemiryż (której słowa cytowane w niniejszym artykule oznaczone są literą (C)), Ewą Świtlak (B), Wojciechem Gilewskim (D) oraz Markiem Albinem (A). Audycje te zostały wyemitowane w okresie od stycznia do września 2012 r. jako część serii audycji poświęconych pracy tłumaczy, a cytaty zaprezentowane w niniejszej części artykułu w całości pochodzą ze wspomnianych audycji.

Gospodarz programu jest (lub chce być tak postrzegany) osobą o nikłej wiedzy na temat tłumaczenia ustnego. Zaproszeni goście przedstawiają więc bardzo obszerną i gruntowną charakterystykę swojego zawodu, wyjaśniając zawiłości pracy.

Obraz tłumacza ustnego wyłaniający się z analizy wyżej opisanych nagrań to przede wszystkim obraz osoby, która ma w swojej pracy do czynienia z najwybitniejszymi osobistościami zarówno ze świata władzy, jak i biznesu. We wszystkich wywiadach z tłumaczami została poruszona kwestia prestiżu tego zawodu, fakt tłumaczenia wypowiedzi osób z pierwszych stron gazet, głów państw i rządów, znanych artystów, biznesmenów. W wywiadach pojawia się określenie tłumaczy jako grupy osób „obsługujących ważnych klientów [...] ważnych, jeżeli chodzi o firmy, ale też o najwyższe organy państwowe, publiczne”^{7(A)}. Interesujące jest to, że element prestiżu zawodu przejawia się także w słowach prowadzącego, który przedstawia daną tłumaczkę, wymieniając osoby, które tłumaczyła ona w swojej karierze zawodowej: „tłumaczyła pani np. wczoraj i przedwczoraj Zinedine’a Zidana, który tutaj przyjechał do Polski, też prezydentów, i to wszystkich [...] tylko Kwaśniewskiego

pani nie tłumaczyła [...] Sarkozy'ego też pani tłumaczyła^(B), „była pani też na spotkaniu między prezydentem Bushem a prezydentem Kaczyńskim^(C). Tłumacze sami wydają się także zauważać, że ich praca niesie ze sobą prestiż bycia tuż obok najważniejszych osób, co można zaobserwować np. w wypowiedzi jednej z tłumaczek: „z racji swojego zawodu poznałam nie tylko świętej pamięci prezydenta Lecha Kaczyńskiego, ale i jego żonę^(C). Ten element prestiżowości pracy jest obecny we wszystkich pozostałych wywiadach, można zatem wnioskować, że prestiż i kontakt z osobami znanymi jest jedną z cech charakterystycznych zawodu tłumacza.

Kolejnym aspektem często poruszonym przez tłumaczy goszczących w programie jest służebny charakter pracy. Jedna z zaproszonych tłumaczek wprost zauważa, że „tłumaczenia to jest zawód służebny^(B), kolejny z gości mówi o tym, że „tłumacz to sługa^(D). Oprócz tego tłumacz, mimo że ma kontakt z osobami znanymi, „na świeczniku”, jest niewidoczny, nie rzuca się w oczy. Ta „przeźroczyść” jest jedną z kluczowych cech zawodu tłumacza, czego świadomi są jego przedstawiciele. W audycji słyszymy: „tłumacz im bardziej daje o sobie zapomnieć, tym lepiej^(B). Ta sama osoba podkreśla także, że tłumaczowi nie wypada ingerować w wypowiedź lub instruować mówcy: „nigdy bym nie śmiała [poprosić, żeby mówił wolniej]^(B), co uwypukla rolę „cienia”, którym niejako ma być tłumacz ustny.

Wszyscy tłumacze podkreślają, że ich praca łączy się z ogromnym stresem. Radzenie sobie z nim jest jednym z podstawowych warunków wykonywania zawodu, gdyż „przede wszystkim trzeba go [stres] dobrze znosić^(A), a „jeżeli ktoś go dobrze nie znosi, nie może być tłumaczem symultanicznym, bo go to wyklucza z zawodu^(A). Radzenie sobie ze stresem może przybierać różne formy, a sami tłumacze przyznają: „często po powrocie do domu oglądam [...] kreskówki w telewizji lub czytam coś, co jest absolutnie niezwiązane z tematem^(B) albo „zdarza mi się pić ziółka na sen^(A). Stres może jednak niekiedy dawać się we znaki i, jak przyznaje jeden z tłumaczy goszczących w programie, „chyba każdy tłumacz kabinowy ma problem z tym, żeby się wyciszyć na koniec dnia i łatwo zasnąć po takiej pracy^(A).

Kolejnym uciążliwym aspektem zawodu tłumacza ustnego jest nieregularność i nieprzewidywalność: „to nie jest tak, że tłumaczenia są non-stop. Zdarzają się momenty, bardzo niekiedy stresujące, bo

przedłużające się np., kiedy tej pracy nie ma, kiedy te zlecenia nie napływają^(B). Na szczęście jednak praca tłumacza ustnego, jak mówią sami tłumacze, jest „stosunkowo niezłe płatna”^(A).

Nieprzewidywalność pracy tłumacza ustnego ma także jeszcze jedno oblicze, które niekiedy przekłada się na dodatkowe frustracje. Tłumacz bowiem niezmiernie rzadko jest specjalistą w dziedzinie, którą tłumaczy. Jeden z tłumaczy zauważa, że „nie ma takiej możliwości, żeby na konferencje o nanotechnologii wysyłać tłumaczy, którzy znajdą się na nanotechnologii, a na konferencję o kosmetologii tłumaczy, którzy znajdą się na kosmetologii”^(A), a przecież, jak zauważa inna tłumaczka, „konferencje trafiają się najróżniejsze”^(B). Wszyscy tłumacze podkreślają, że w swojej pracy dużo się uczą i zgłębiają bardzo różne dziedziny. O ile jednak czasem jest to źródłem frustracji, stresu, a być może nawet lęku, o tyle tłumacze dostrzegają także jasne strony swojego zawodu: „jednego dnia robimy [...] bitumity, a drugiego dnia coś co jest związane z filozofią, poznajemy bardzo wiele różnych rzeczy”^(B). Stwarza to także: „możliwość poznawania innych kultur, innych krajów, wyjazdy [...] wpisane w zawód tłumacza”^(A), przez co tłumacz raczej nie prowadzi uregulowanego trybu życia.

Negatywnym aspektem pracy tłumacza ustnego jest niedocenywanie przez klientów. Tłumacze mówią o sobie, że często są „lekceważąco traktowani przez klientów”^(B), oraz że istnieje powszechne przekonanie, że „każda osoba, która zna język [...], może tłumaczyć”^(B). Co więcej, wiele osób kwituje pracę tłumaczy, mówiąc: „też jak byłem na studiach bawiłem się w tłumaczenia”^(B), co zasadniczo oznacza, że zawód tłumacza ustnego nie wymaga ani specjalnych kwalifikacji, ani doświadczenia.

Podsumowując, należy podkreślić, że elementy pracy tłumacza ustnego, które przewijają się w wypowiedziach samych tłumaczy, to przede wszystkim prestiżowy charakter tej pracy, możliwość spotkania wybitnych osobistości. Łączy się ona jednak z bardzo dużym stresem. Ponadto tłumacz ustny to „sługa” swojego mówcy, a przeźroczystość jest cechą jak najbardziej pożądaną. Co więcej, zawód tłumacza ustnego, mimo że nieregularny, jest dość dobrze płatny, a nieprzewidywalność tematów, z którymi ma się do czynienia, zagadnień i miejsc pracy jest wprawdzie źródłem niepewności, lecz zarazem stanowi największą atrakcję tego zawodu. Tłumacze ustni są, niestety, niedocenywani i lekceważeni

przez klientów. Jednak żaden z zaproszonych tłumaczy nie zastanawiał się nad obraniem innej ścieżki kariery – powodem takiego podejścia może być stwierdzenie jednego z gości: „tłumacz to jest zawód, który rzeczywiście wciąga”^(A).

Należy jeszcze zwrócić uwagę na złożoność i wieloaspektowość pracy tłumacza ustnego, które wyraźnie wyłaniają się z wypowiedzi praktykujących tłumaczy. Charakterystyki sporządzone przez osoby spoza tego zawodu nie oddają tej cechy pracy tłumacza ustnego.

3.3. Tłumacz ustny oczami adeptów zawodu

W oczach adeptów zawodu praca tłumacza ustnego jawi się jako profesja pełna sprzeczności, charakteryzująca się zarówno wieloma zaletami i nieodpartym urokiem, jak i wysokim poziomem trudności oraz wadami.

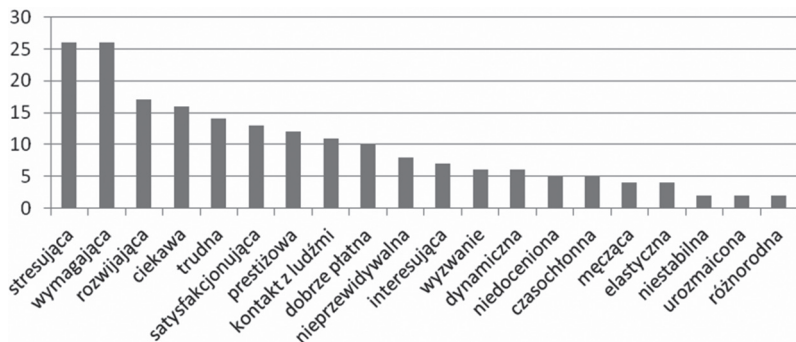
Wśród przymiotników charakteryzujących pracę tłumacza ustnego, podawanych w ramach swobodnych, niesterowanych wypowiedzi studentów, najczęściej pojawiały się: stresująca i wymagająca, rozwijająca, ciekawa, trudna, satysfakcjonująca i prestiżowa. Z jednej strony mamy zatem do czynienia z zawodem będącym źródłem motywacji do rozwoju, satysfakcji, wzbudzającym ciekawość, ale też niełatwym, z drugiej zaś wiąże się on z wysoko postawioną poprzeczką oraz stwarza wiele stresogennych sytuacji.

Interesujące jest, że w niesterowanym opisie pracy tłumacza ustnego z dużą częstotliwością pojawiał się element pracy z ludźmi i wśród ludzi. Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że studenci skupiali się na wyraźnym odróżnieniu tej pracy od wykonywania zawodu tłumacza pisemnego, który w powszechnej opinii zakłada kontakt wyłącznie z komputerem; spędzanie czasu w domu, wśród książek i przy klawiaturze.

Młodzi adepci zawodu zauważają także, że praca ta jest nieprzewidywalna oraz że łączy się z wymiernymi korzyściami materialnymi. Oprócz interesującego charakteru i dynamiki, zawód ten jest także czasochłonny – przy czym należy założyć, że czasochłonność łączy się z elementem przygotowywania się do zleceń – oraz niedoceniany.

Wykres 1 przedstawia wybrane, najczęściej pojawiające się przymiotniki podane przez studentów w odpowiedzi na pytanie dotyczące charakterystyki pracy tłumacza ustnego.

Wykres 1. Określenia charakteryzujące pracę tłumacza ustnego

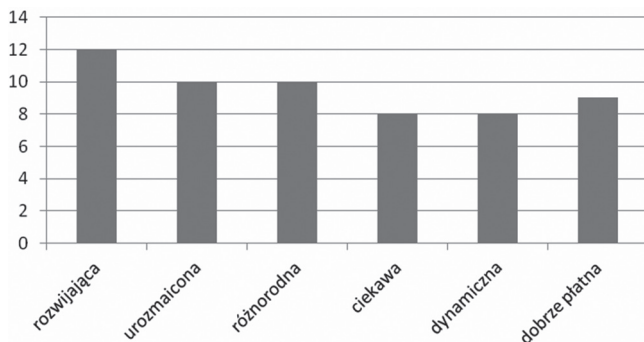
W ramach pytania otwartego o charakterystykę zawodu tłumacza ustnego studenci zostali także poproszeni o informację, czy któryś z podanych przez nich aspektów pracy tłumacza ustnego spowodował, że zdecydowali się właśnie na te studia. Ponadto zostali oni poproszeni o podkreślenie tych przymiotników, które określały te aspekty pracy tłumacza, które miały wpływ na wybranie przez nich konkretnego kierunku studiów tudzież specjalizacji. Wśród najczęściej wybieranych znalazły się następujące określenia: rozwijająca, urozmaicona, różnorodna, ciekawa, dynamiczna i dobrze płatna. Lista ta nie w pełni pokrywa się z najczęściej podawanymi przymiotnikami odnoszącymi się do pracy tłumacza ustnego.

Można jednak zauważyć, że adepci zawodu postrzegają wybraną przez siebie profesję przede wszystkim jako pozbawioną rutyny i nudy, będącą źródłem niustannych nowych sytuacji, interesujących wyzwań. W wyborze przyszłego zawodu niemałą rolę odgrywa także jego aspekt finansowy.

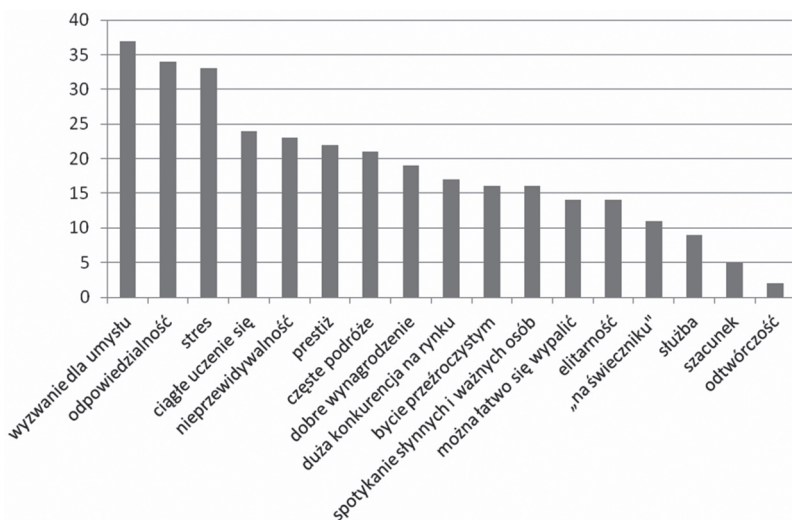
W drugiej części ankiety studenci zostali poproszeni o wybór określeń charakteryzujących pracę tłumacza ustnego. Zamknięta lista tych określeń została sporządzona w oparciu o analizę materiałów prasowych oraz programów radiowych, omówionych w punktach 3.1. oraz 3.2. niniejszego artykułu. Obejmowała ona następujące sformułowania: bycie „na świeczniku”, przezroczystość, dobre wynagrodzenie, można łatwo się wypalić, częste podróże, elitarność, odtwórczość, prestiż, stres, służba, odpowiedzialność, wyzwanie dla umysłu, ciągle uczenie się,

szacunek, spotkanie ważnych osób, adrenalina i nerwy. Na wykresie 3 została przedstawiona częstotliwość, z jaką poszczególne określenia były wybierane przez studentów.

Wykres 2. Aspekty pracy tłumacza ustnego, które wpłynęły na wybór kierunku studiów związanych z tłumaczeniem ustnym

Wykres 3. Charakterystyka pracy tłumacza ustnego (zamknięta lista określeń)

Obraz zawodu tłumacza ustnego, jaki wyłania się z powyższego zestawienia, to obraz pracy przede wszystkim stresującej, związanej z ogromną odpowiedzialnością i będącej wyzwaniem dla umysłu. Często zauważanym jej aspektem jest także prestiż, liczne podróże, ciągłe uczenie się oraz ryzyko wypalenia. W rankingu częstotliwości wybierania przez studentów dość nisko plasuje się element służebnego charakteru tego zawodu. Ponadto niewiele osób łączy pracę tłumacza ustnego z szacunkiem.

4. Wypadkowa zawodu tłumacza ustnego widzianego z trzech perspektyw

Zestawienie trzech opisanych powyżej wizerunków tego samego zawodu pozwala ustalić wiele podobieństw w postrzeganiu pracy tłumacza ustnego. Przede wszystkim zawód ten łączy się ze stresem. Czynniki stresogenny pojawia się nie tylko w artykułach prasowych i wypowiedziach praktykujących tłumaczy, ale jest też wyraźnie obecny w percepcji tego zawodu przez jego adeptów.

Praca tłumacza ustnego jest bardzo różnorodna, przez co stanowi wyzwanie dla umysłu. Ten sam aspekt zawodu jest wyraźnie obecny w wizji studentów, co uwidacznia wysoka częstotliwość określeń odnoszących się do ciekawego, rozwijającego, urozmaiconego charakteru tej pracy. Sprawia to, że jest ona postrzegana jako bardzo dynamiczna, a zarazem nieprzewidywalna – ten aspekt ma nie tylko jasną, ale też ciemną stronę. Co ciekawe, negatywne elementy tego zawodu zauważają studenci, którzy zdecydowali się na studia na kierunku przygotowującym ich do wykonywania zawodu tłumacza ustnego oraz niekiedy praktykujący tłumacze, którzy mówią o niestabilności zawodu; brak jest ich natomiast w wizerunku „prasowym”.

Kolejne aspekty obecne we wszystkich trzech „źródłach” informacji o zawodzie tłumacza ustnego to odpowiedzialność związana z tą pracą, jak również jej intratność. Ta ostatnia cecha wydaje się być bardzo silnie podkreślana przez media, ale jest także obecna w percepcji praktykujących tłumaczy i osób kształcących się w tej dziedzinie.

Można zaobserwować, że w wizerunku zawodu tłumacza ustnego prezentowanym przez media podkreślone są pewne aspekty pracy, które nie są uwypuklane ani przez praktykujących, ani przez przyszłych (jak

można założyć) tłumaczy. Rzadko bowiem praca tłumacza ustnego łączona jest z podróżowaniem, pracą we wręcz ekstremalnych warunkach oraz nałogami. Z drugiej jednak strony w wywiadach z praktykującymi tłumaczami pojawia się aspekt ucieczki w nałogi w celu radzenia sobie ze stresem – w jednym z wywiadów prowadzący wprost pyta gościa, czy używki stanowią przeciwwagę dla potężnej dawki adrenaliny w pracy. Również studenci zauważają w tej pracy duże ryzyko wypalenia się.

Zarówno praktykujący tłumacze, jak i studenci, którzy wzięli udział w badaniu, świadomi są tego, że wybrany przez nich zawód jest niedoceniany przez innych. W zupełnie innym duchu prezentowana jest ta sama profesja na łamach prasy: jako prestiżowa i elitarna, spowita nimbem wyjątkowości.

Co ciekawe, tłumacze ustni często podkreślają, że ich zawód jest służbą. Aspekt ten rzadko pojawia się w odpowiedziach udzielonych przez studentów i jest praktycznie nieobecny w materiałach prasowych. Przeźroczystość pracy tłumacza ustnego jest dość często podkreślana przez tłumaczy występujących w programie radiowym oraz przez autorów artykułów poświęconych tłumaczom, a znacznie rzadziej wymieniana jako cecha tej profesji przez studentów, którzy wzięli udział w badaniu. Jest to zgodne ze wspomnianymi na początku niniejszego artykułu rozbieżnościami zauważanymi przez teoretyków tłumaczenia ustnego [zob. Le et al., 2009].

W wizerunku zawodu tłumacza ustnego prezentowanym przez media oraz przez praktykujących tłumaczy odbija się także rozbieżność (wspomniana na początku niniejszego artykułu [Diriker, 2009: 88]) pomiędzy percepcją zawodu tłumacza ustnego „od wewnątrz”, czyli z punktu widzenia tych, którzy zawód ten wykonują, a „z zewnątrz”, czyli przez osoby spoza tej dziedziny.

5. Wnioski

Analiza sposobu postrzegania zawodu tłumacza ustnego przez studentów kierunków tłumaczeniowych, kształcących się z zamiarem wykonywania tego zawodu, oraz porównanie tej wizji z wizją prezentowaną w powszechnie dostępnych mediach, jak również zestawienie ich z opiniami praktykujących tłumaczy pozwala na stwierdzenie, że we wszystkich tych wizjach istnieje wiele elementów wspólnych: stres, odpowiedzialność, różnorodność, intratność. Jest to zawód ciekawy, pozwalający na

rozwijanie się, ale też będący niemałym wyzwaniem, przede wszystkim (obok stresu) z racji szerokiego wachlarza tematów, z którymi w swojej pracy ma do czynienia tłumacz.

Niemniej jednak ta profesja jest postrzegana jako znacznie bardziej elitarna przez media niż przez jej praktyków i adeptów, którzy są świadomi tego, że ich praca jest często niedoceniana przez innych. Co więcej, studenci kierunków tłumaczeniowych wydają się nie zaliczać do kluczowych aspektów pracy tłumacza ustnego tego, że pracuje się u boku znanych i ważnych osobistości.

6. Uwagi końcowe

Przedstawione powyżej wnioski opierają się na badaniu przeprowadzonym na niewielkiej liczbie respondentów. W przyszłości interesujące byłoby powtórzenie badania na szerszą skalę, co umożliwiłoby także porównanie odpowiedzi wśród studentów o różnym profilu (w niniejszym badaniu grupa studentów studiów podyplomowych nie udzielała odpowiedzi odbiegających od odpowiedzi studentów ze studiów dziennych). Kolejnym aspektem wartym zgłębienia jest motywacja osób decydujących się na wybór studiów przygotowujących do wykonywania zawodu tłumacza ustnego. Na uwagę zasługuje także znalezienie silniejszych korelacji pomiędzy percepcją przyszłego zawodu a decyzją o podjęciu konkretnych studiów czy wyborze specjalizacji.

Ponadto w ankietach przeprowadzonych w ramach badania respondenci mogli zamieścić swoje komentarze dotyczące samego badania i badanych zagadnień. Zaskakujący okazał się fakt, że aż sześć osób (7,6%) wyraziło wątpliwości związane z wybraniem przyszłego zawodu, a trzy kolejne (3,8%) wyraźnie stwierdziły, że wybór ten był w ich przypadku nietrafny. W świetle powyższych danych, wart zbadania jest także odsetek absolwentów studiów przygotowujących do pracy tłumacza ustnego, którzy rzeczywiście pozostają w zawodzie i aktywnie go wykonują oraz tych, którzy zmieniają profesję.

Potencjalnie korzystne byłoby także zaznajamianie studentów z charakterystyką pracy tłumaczy ustnych podczas studiów, co mogłoby pozwolić na uniknięcie późniejszych rozczarowań.

Na koniec należy także zauważyć, że ponad połowę badanych stanowili studenci lub byli studenci osoby przeprowadzającej badanie.

Można zatem podejrzewać, że osoba badającego miała wpływ na badanie, co rodzi potrzebę zbiektywizowania tego czynnika i powtórzenia badania.

BIBLIOGRAFIA

- Diriker, E. (2009), „Meta-discourse as a Source for Exploring the Professional Image(s) of Conference Interpreters”, *Hermes – Journal of Language and Communication Studies* 42, Kopenhaga, s. 71-91.
- Klonowicz, T. (1992), *Stres w wieży Babel: różnice indywidualne a wysiłek inwestowany w trudną pracę umysłową*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Le, E., Ménard, N., Van Nhan, N. (2009), „Interpreters’ Identities: An Exploratory Study of Vietnamese Interpreters in Vietnam”, [on-line] <http://ejournals.library.ualberta.ca/index.php/TC> – 31.01.2013.
- Russo, M. (2004), „Community Interpreter, Liaison Interpreter, ad hoc Interpreter, Intercultural Mediator... What kind of curriculum for such a multifaceted profession?”, [on-line] http://criticallink.org/wp-content/uploads/2011/09/CL4_Russo.pdf – 31.01.2013.
- Sela-Sheffy, R., Shlesinger, M. (red.) (2011), *Identity and Status in the Translational Professions*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam-Philadelphia.
- Wadensjö, C. (2008), „In and Off the Show: Co-constructing «Invisibility» in an Interpreter-Mediated Talk Show Interview”, *Meta* 53 (1), s. 184-203.
- Wadensjö, C. (2011), „Status of Interpreters”, w: Gambier, Y., van Doorslaer, L. (red.), *Handbook of Translation Studies*, vol. 2, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia, s. 140-145.

W artykule zacytowane zostały poniższe artykuły prasowe:

- Domagała, J., „Kokosy w kabinie”, *Rzeczpospolita*, 21 VII 2006, [on line] <http://archiwum.rp.pl/artykul/628307-Kokosy-w-kabinie.html> – 30.03.2014;
- Jakimczyk, J., „Rozmowy prezydenta na szczycie UE tłumaczyła przyjaciółka byłego szefa WSI”, *Wprost*, 23 VI 2007, [on line] <http://www.wprost.pl/ar/ar/?O=108915> – 30.03.2014;
- Kowalska, D., Lachowicz, J., „Tłumacze nie płaczą”, *Polska*, 23 XI 2007, [on line] http://www.textum.pl/tlumaczenia/portals_tlumaczy/informacje/zawod_tlumacza/artykuly/tlumacze_nie_placza.html – 30.03.2014.

„Przeźroczyście jak tłumacz”, *Rzeczpospolita*, 26 I 2007, [on line] <http://archiwum.rp.pl/artykul/661785-Przezroczyście-jak-tlumacz.html> – 30.03.2014;
Rubaj, M., „Partnerka Dukaczewskiego tłumaczką Tuska”, *Dziennik Gazeta Prawna*, 21 III 2008, [on line] <http://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/72886,partnerka-dukaczewskiego-tlumaczka-tuska.html> – 30.03.2014;
„Szczygło o tłumacze prezydenta: Nie zaglądamy nikomu do sypialni”, *Gazeta Wyborcza*, 25 VI 2007, [on line] <http://wiadomosci.gazeta.pl/kraj/0,0.html#error=4,badlink=http%3A%2F%2Fwiadomosci.gazeta.pl%2Fkraj%2F0%2C0.html> – 30.03.2014;

W artykule zacytowane zostały poniższe audycje radiowe (kolejność chronologiczna):

Tłumacz-ka: Wojciech Gilewski – tłumacz języka francuskiego i hiszpańskiego, audycja z 24 I 2012, [on line] <http://www.tokfm.pl/Tokfm/0,131296.html> – 30.03.2014;

Tłumacz-ka: Aleksandra Niemirycz – prezes Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich, audycja z 6 VIII 2012, [on line] <http://www.tokfm.pl/Tokfm/0,131296.html> – 30.03.2014;

Tłumacz-ka: Marek Albin, tłumacz symultaniczny i przysięgły z angielskiego, francuskiego, włoskiego, hiszpańskiego i portugalskiego, audycja z 28 VIII 2012, [on line] <http://www.tokfm.pl/Tokfm/0,131296.html> – 30.03.2014;

Tłumacz-ka: Ewa Świtlak, audycja z 11 IX 2012, [on line] <http://www.tokfm.pl/Tokfm/0,131296.html> – 30.03.2014.

STRESZCZENIE

Artykuł prezentuje zestawienie sposobu postrzegania zawodu tłumacza ustnego przez studentów kierunków tłumaczeniowych kształcących się z zamiarem wykonywania tego zawodu, a także porównanie tej wizji z wizją prezentowaną w powszechnie dostępnych mediach oraz z opiniami praktykujących tłumaczy o własnym zawodzie. Wizerunek zawodu tłumacza ustnego oglądany z tych trzech perspektyw ma wiele cech wspólnych, takich jak stres towarzyszący tej pracy, odpowiedzialność, różnorodność oraz dobre wynagrodzenie. Istnieją jednak różnice polegające m.in. na percepcji zawodu jako znacznie bardziej elitarnego i „ekstremalnego” w mediach czy mającego znacznie bardziej służebny charakter w oczach samych tłumaczy ustnych.

Wnioski mogą posłużyć jako impuls do dalszych badań i zachęta do zaznajamiania adeptów zawodu z jego charakterystyką w procesie kształcenia.

Słowa kluczowe: tłumaczenie ustne, tłumacz ustny, percepcja zawodu tłumaczy ustnych

SUMMARY

The article compares the perception of the interpreter's profession as seen through the eyes of students of interpreting, practicing interpreters and the image of interpreters presented in the media.

There are many common elements in the picture of interpreter's work viewed from those three perspectives. These include the stress that is associated with interpreting, responsibility, variety and good remuneration. There are, however, differences between the three. For instance, the profession is perceived as much more elite and „extreme” by the media, whereas interpreters tend to emphasize the fact that they are actually servants of the speakers.

The conclusions that are drawn may be a stimulus for further research and an encouragement to familiarize students with the characteristics of the profession in the course of studies.

Key words: interpreting, interpreter, perception of interpreters' profession